«Condom» i no «condó»

Lluís MARQUET

Sovint veiem emprada en català la forma *condó*, que pretén ésser la corresponent adaptació del mot castellà *condón*. Però cal reconèixer que aquesta adaptació ha estat feta realment sense pensar-s'hi gaire: el mot *condó* no és sinó una catalanització barroera del castellà *condón*, la qual es una adaptació del mot anglès *condom*.

Aprofitem l'avinentesa per a recordar que en el número 31 de LLENGUA NACIONAL hi ha l'article «Euró?» en què l'autor, Gabriel Bibiloni, posa en dubte la bondat d'aquesta forma i defensa encertadament *euro*. Doncs bé, a més d'estudiar aquest mot, esmenta tres formes que qualifica de «perversions»: *cinturó*, *condó* i *saló*. Creiem que té tota la raó del món a qualificar aquestes formes de «perverses». Dels mots *cinturó* i de *saló* ja en vam parlar fa temps a *Serra d'Or*[1]. Parlem ara del mot *condó*.

Les diverses llengües coincideixen unànimement en la forma *condom*. Fins i tot l'italià hi conserva la *m* final. Es tracta d'un mot provinent del cognom del metge higienista anglès Condom i, com passa en casos semblants, es manté universalment la grafia del cognom intacta. Cal observar que en català no hi ha cap problema a acceptar gràficament i pronunciar un mot acabat en *m*; només cal veure que en tenim molts, i ben usuals: *colom*, *llum*, *ram*, *pom*, etc. Per aquest motiu, no és gens estrany sentir en català qui diu *condom*, pronunciant-lo amb una *m* final ben clara. Diferentment, el castellà adapta a la seva manera el mot d'origen *condom*, conservat intacte en totes les altres llengües, i canvia aquesta *m* final en una *n*, basant-se en el fet que aquella terminació hi és insòlita i tenint en compte, d'altra banda, que són freqüents els casos d'una *n* final en substitució d'una *m*. Però, per què hem de fer-ho en català, si en la nostra llengua tenim una gran quantitat de mots en *m* final? Nosaltres podem fer, amb tota naturalitat, *condom*, i així, alhora que el fixem en una forma perfectament natural i lògica en català, mantenim la forma universal sense alterar. Per què hem, doncs, de preferir absurdament una forma innecessàriament alterada que, a més, va contra l'essència de la nostra llengua? I això encara és pitjor si aquesta alteració obeeix a un calc d'una altra llengua que no pot mantenir-ne, a causa de l'estructura, la forma original intacta. La forma *condom* en català permet encara de fer el plural *condoms*, que resulta força semblant a *condons*, plural de *condó*.

Recordem, de passada, que el castellà ha fet adaptacions de cognoms amb *m* final canviant-hi aquesta lletra per *n*. Només cal observar el cognom català *Colom*, canviat en *Colón*; fins i tot el nom d'un autor com *Guillem de Castro* va ser adaptat en *Guillén de Castro*. Pensem que adoptar *condó* en català en lloc de *condom* és com si recatalanitzéssim *Colón* en *Coló*!

Però, malauradament, com veiem, la forma habitual és la incorrecta. Fins i tot els diccionaris no sempre ho han resolt bé. I aquí sí que podem parlar de «perversitat». Comprovem-ho. Inexistent en el Fabra, en el DCBV i en el *Diccionari etimològic i complementari* de Coromines, aquest neologisme fou incorporat en la forma *condó* a la GEC. Posteriorment el *Diccionari de la llengua catalana* de la GEC en la 3a. edició va canviar el mot i acceptà *condom*, tot deixant *condó* com a forma secundària, la qual cosa representava una esmena de l'error anterior. Doncs bé, el DIEC torna a la forma anterior mal adaptada *condó* i ignora *condom*. Contràriament, el nou *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, amb molt bon criteri, manté la forma *condom* com a bona, tal com feia abans de l'aparició del DIEC, mentre que *condó* hi remet. I encara és més contundent el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, reeditat recentment, que recull només la forma *condom* i omet *condó*.

Com veiem, la forma *condó* no obeeix sinó a un adaptació mal feta del castellà *condón*, el qual és, a la vegada, una adaptació de l'anglès i universal *condom*. Com ja ha estat dit diverses vegades, és un mal procediment fer adaptacions de formes d'una altra llengua si aquestes són formes adaptades d'una tercera llengua. En aquests casos sempre és recomanable fer les adaptacions directament de la llengua d'origen sense passar per formes intermèdies[2]. *Condó* no té, doncs, cap justificació en català.

Sembla que no hauríem d'insistir en tot això, que és prou evident. Cal reconèixer que la pràctica de catalanitzar en *-ó* tot mot castellà en *-ón*, ben habitual, dóna en línies generals bons resultats. Però hem de recordar, una vegada més, que això no es pot prendre com una norma d'aplicació absoluta i sistemàtica en tots els casos. Efectivament, no sempre els termes obtinguts són acceptables, i en determinats casos aquest procediment pot conduir a formes bàrbares en català, totalment rebutjables[3]. És a dir, que no sempre es compleix la pretesa correspondència castellà *–ón* / català *–ó*. Hauríem d'acostumar-nos a prescindir d'aquestes regles simplificadores basades en apreciacions només aparentment certes. Perquè sovint obeeixen a raons poc científiques i que, per això mateix, no són sempre fiables ni d'aplicació universal.

I, en el cas que, comentem aquí totes aquestes consideracions són ben aplicables, si tenim en compte que l'origen del mot no és pas castellà sinó que el mot ve d'una altra llengua i que totes les restants n'han conservat la *m* final. Doncs, no fem coses rares i adoptem nosaltres també la forma universal *condom*, que, d'altra banda, és més conforme al nostre esperit lingüístic.◆

1. «És realment català *cinturó*?», *Serra d'Or*, abril 1994, p. 30; «Sala i saló», *ibid.*, setembre 1994, p., 41.
2. En un altra ocasió tractarem detalladament aquest aspecte, sobre el qual no s'ha insistit prou.
3. Aquest és el cas, per exemple, dels mots en què les terminacions cast. *-ón* / cat. *-ó* són realment sufixos, de significat diferent en castellà (augmentatiu) i en català (diminutiu).